

FreeZone i Haninge

En utvärdering

“Det här, mitt egna tänkande och stöd från mamma”

NINA EDSTRÖM, 2020

INNEHÅLL

Sammanfattning	4
Rekommendationer	6
Inledning	7
Bakgrund och syfte	7
Metod	8
Trygg och spännande mötesplats för unga	10
Trygg	11
Spännande!	13
Utmana negativa krafter	16
De unga och deras erfarenheter	17
Värdighet, stolthet och positiv identitet	20
Delaktighet, arbete, utbildning & spridning	23
Slutord och framåt	26
Referenser	27
Kommunala och interna dokument	27
Övriga referenser	27

SAMMANFATTNING

Det idéburna offentliga partnerskapet FreeZone har erbjudit kulturverksamhet för unga i åldrarna femton till tjugofem år i Haninge sedan april 2018. I linje med Haninge kommuns kulturpolitiska mål¹ att samverka med civilsamhället har kommunen gått samman med Arbetarnas bildningsförbund Södertörn och Studieförbundet Vuxenskolan i Stockholms län (härifrån ABF respektive SV), två lokalt välförankrade studieförbund, för att tillgängliggöra lokaler, teknik, kunskap och ledare för målgruppen. Den här rapporten är en utvärdering av måluppfyllelsen avseende de övergripande målen för den verksamhet som parterna kommit överens om. Dessa mål är av kvalitativ karaktär och måluppfyllelsen har i första hand undersökts genom intervjuer och diskussioner med unga deltagare och deras ledare.

Det första målet lyder att ungekulturverksamheten ska vara en trygg och spännande mötesplats för unga. Den ska vara ett kulturkluster där det händer saker, en utåtriktad verksamhet som engagerar och som når fler än de som är i verksamheten. Utvärderingen visar att det inte råder något tvivel om att de intervjuade deltagarna i verksamheterna känner sig trygga och sedda. Alla intervjuade säger sig ha hittat nya vänner eller samarbeten. Ledarna är generellt inte mycket äldre än deltagarna – flera deltagare menar att ledarna förvisso är deras förebilder, men också deras vänner. Den slags trygghet de pratar om är att de får vara sig själva och att de vill varandra väl. Under den period som FreeZone bedrivit aktiviteter har verksamheten flyttat från Jordbro till en lokal i Handen. Skälet till flytten var initialt att lokalerna skulle rivs och verksamheten sades därför upp från förvaltarens sida. Det uppges av styrgruppen att det också tillstött säkerhetsproblem, varför flytten tidigarelades. Säkerhetsproblemen tycks inte ha stört deltagarna som deltog i utvärderingen. Dock förekom polistrakasserier i anslutning till den tidigare lokaliseringen, enligt intervjuade.

Ambitionen att tillgängliggöra spännande verksamheter för en så bred målgrupp som Haningeungdom och unga från södra Storstockholm, kan på många vis sägas ha fått genomslag. De intervjuade ger uttryck för att ha inspirerats av varandra och inte minst av ledarna, med egna karriärer. En viss bredd på verksamheterna finns, men erbjudandena kan utvecklas i linje med vad som i kvantitativt uppges i avtalet. FreeZone har haft såväl nämnda verksamhetsflytt som coronavirusets spridning och ekonomisk press emot sig. Verksamheterna är inte bara spännande, de framstår också som nödvändiga i de fall där unga riskerar att bli utan exempelvis grundläggande digital kunskap eller andra, för många självklara, verktyg som det svenska språket.

Det andra övergripande målet är att verksamheten ska göra skillnad och utmana negativa krafter genom att skapa värdighet, stolthet och en positiv identitet genom att erbjuda goda förebilder och angelägna aktiviteter.

1. I det kulturpolitiska programmet för 2015–2025 lyfts "civilsamhället och människan" som en av tre utgångspunkter för kulturpolitiken. Där uttrycks att Haninges kulturliv ska präglas av hög delaktighet och mångfald (Haninge kommun 2015:7).

Ungdomarna som intervjuats och som deltar i verksamheterna som SV tillhandahåller, framstår som drivna och målmedvetna. Några har FreeZone som en hobby åt vilken de ägnar sig seriöst. Andra satsar på musiken som karriär och FreeZone gör det möjligt. Det kanske främst är för den gruppen som FreeZone har spelat störst roll som alternativ till att ägna sig åt "dumheter", som några intervjuade uttrycker det. FreeZone har också gett dessa deltagare verktyg att uttrycka sig. De unga kvinnorna refererar inte till verksamheten som ett sådant avgörande alternativ, vilket några av männen gjorde under intervjun. Det måste sägas vara en *unik styrka hos FreeZone* att verksamheten är attraktiv och tillgänglig för unga människor med olika bakgrunder och förutsättningar men med gemensamma intressen och drömmar. Flera vittnar också om att de upptäckt ett intresse de inte visste att de hade. ABF:s verksamhet kanske än tydligare har hjälpt några över en tröskel som tidigare framstått som svår att ta sig över. Det finns också en ekonomisk aspekt när det gäller tillgängligheten. Verksamheterna kostar ingenting för ungdomarna, för det flesta skulle det ha varit uteslutet att få tillgång till relevant teknik och kunskap på annat vis. Alla intervjuade framhåller att verksamheten gjort skillnad för dem.

Även om de intervjuade inte uttrycker sig i termer av värdighet, stolthet och positiv identitet så reflekterar de över sin utveckling i samtal om ledarskap och förebilder. Att "se upp till" sina ledare är en självklarhet. Ledarna ser hur det betyder mycket för ungdomarna att det satsas resurser på dem och det framgår av intervjuerna att oavsett "nivå" har de alla hämtat något för sin personliga utveckling i verksamheten. De intervjuade e-sportarna har på samma sätt fått erfara att "de kan" – unga som inte är vana att bli godkända har genomfört stora event tillsammans.

Det tredje målet stipulerar att verksamheten ska bygga på ungas engagemang, delaktighet och inflytande. De intervjuade deltagarna tycker till övervägande del att de har varit mycket delaktiga, i meningen att de tycker sig ha fått vara med och bestämma vilka aktiviteter som ska finnas i verksamheten. Detta trots att utbudet av aktiviteter redan var bestämt i samband med att avtalet slöts. Det finns dock de som uttryckt besvikelse över hur FreeZone utvecklats, de deltog generellt inte längre i någon verksamhet. Här har flytten av verksamheten troligen haft en avgörande betydelse.

Ett fjärde mål är att verksamheten ska ge unga möjligheter att utforska och växa i sina kulturintressen genom stöd av ledare med djup kunskap inom kultur och genom andra unga ledare. Denna målskrivning behandlas inte separat i rapporten då den "flyter in" i de övriga och besvaras under första, andra och tredje målet.

Det femte övergripande målet är att verksamheten ska erbjuda vägar till arbete, sysselsättning och utbildning. Utvärderingen kan slå fast att detta inte varit verksamhetens fokus. Det har förekommit att deltagare fått inspiration till utbildning, någon har fått en praktikplats men inga direkta anställningar som de intervjuade känt till. I de verksamheter som föregick och ledde till FreeZone har däremot ett frekvent utbildande av ledare lett till flera anställningar och FreeZone har alla förutsättningar att fortsätta denna utveckling om den inte störs vidare av pandemi och uppbrott.

Det sista målet är att verksamheten ska vara väl känd bland unga i Haninge och södra Storstockholm. Denna fråga är svår att bedöma utifrån det material som insamlats. De olika verksamheterna har olika historiska förutsättningar. SV har haft verksamhet tillsammans med Jordbrobaserade föreningen Vägen ut över stora delar av Stockholmsområdet. Vägen ut-verksamheten kan därmed sägas redan vara känd. Den verksamhet som ABF samverkat med var tidigare enbart lokaliserad i Jordbro. Verksamhetsutvecklarna har bedrivit uppsökande verksamhet för att göra FreeZone känd på Haninges alla fritidsgårdar. När FreeZone har arrangerat events har dessa uppförts på scener till vilka allmänheten har tillträde, såväl i Haninge som i andra kommuner.

REKOMMENDATIONER

- ◆ FreeZone rymmer unika resurser – ett pedagogiskt koncept som trade-ras lokalt, kompetent och välförankrad personal, välförankrade studieförbund, efterfrågad och engagerande verksamhet. Förvalta om det är tillit som söks!
- ◆ Överge inte Jordbro! Många bor där, de vågar komma till lokala aktiviteter. Ska andra igen få bestämma att Jordbro är för farligt? Går det att göra något åt osäkerhet? En ensidig analys av förhållandena där de unga som utsätts för exkludering ("har förlorat tillit") förstås som om de vore ovilliga att delta i samhällslivet, antyder att det saknas kunskap om och insikt i målgruppens förhållanden.
- ◆ Kanske måste inte alla "hemmasittarna" vara under samma tak som mer utåtriktade deltagare som gärna reser tvärs över staden? Det är en sårbar grupp på många vis, kan den få ha alternativ "nära"?
- ◆ Studieförbundens modell för rekvisering av statsbidrag kan fortfarande utgöra hinder för delar av målgruppen. Kan mer göras för att minska ekonomisk press så att unga får bättre och kontinuerligare stöd för sin utveckling?

INLEDNING

BAKGRUND OCH SYFTE

I januari 2018 tecknade Haninge kommun genom Kultur och fritidsnämnden, Studieförbundet Vuxenskolan i Stockholms län och ABF Södertörn (härifrån SV respektive ABF) en överenskommelse om ett idéburet offentligt partnerskap, så kallat IOP (Haninge kommun dnr KOFN2017/154). Initiativet till vad som kommit att bli ungdokumentationsverksamheten FreeZone kom ursprungligen från studieförbunden, i anslutning till en konsekvensutredning år 2016 om nedläggning av kommunal kulturverksamhet i Haningestadsdelen Jordbro. Till bakgrundsbeskrivningen av FreeZone hör också det faktum att ABF och SV har bedrivit folkbildningsverksamhet för unga i bland annat Jordbro sedan en lång tid tillbaka. Bland dessa verksamheter framträder SV:s studiecirkel i samverkan med föreningen Vägen ut, liksom ABF:s verksamhet genom Jordbro-baserade föreningen LeadOn. Deltagare, personal och unga ledare som återfinns inom FreeZone har ofta själva sin bakgrund och skolning i dessa föreningar.

I avtalet kom parterna överens om övergripande mål för den gemensamma verksamheten. Dessa lyder:

- ◆ Ungkulturverksamheten är en trygg och spännande mötesplats för unga. Det är ett kulturkluster där det händer saker, en utåtriktad verksamhet som engagerar och som når fler än de som är i verksamheten,
- ◆ Verksamheten gör skillnad och utmanar negativa krafter genom att skapa värdighet, stolthet och en positiv identitet genom att erbjuda goda förebilder och angelägna aktiviteter.
- ◆ Verksamheten bygger på ungas engagemang, delaktighet och inflytande.
- ◆ Verksamheten ger unga möjligheter att utforska och växa i sina kulturintressen genom stöd av ledare med djup kunskap inom kultur och genom andra unga ledare.
- ◆ Verksamheten erbjuder vägar till arbete, sysselsättning och utbildning
- ◆ Verksamheten är väl känd bland unga i Haninge och södra Storstockholm.

I avtalet anges också mätbara mål för verksamheten. Parterna har föresatt sig:

1. 225 unika deltagare i cirkelverksamhet varje år
2. 50 besökare per öppen dag
3. 10 olika konstinriktningar erbjuds unga
4. Öppettiderna möter målgruppens behov. 28 timmar/ vecka i snitt (1440 timmar/år)
5. Verksamheten ska vara jämställd (40-60%)
6. Verksamheten ska vara tillgänglig för unga med fysiska funktionsnedsättningar

7. Verksamheten bygger utifrån ungas intressen och de unga är med och påverkar innehållet.

Planen var att verksamheten skulle utgå från Jordbro Kultur och föreningshus och främst bedrivas i studiecirkelform. Även viss uppsökande verksamhet var avtalad. För att samverka på bästa sätt enades studieförbunden om att dela upp verksamhetens erbjudanden mellan sig. Detta innebar att SV skulle inrikta sig på musik, dans, film (produktion, musikvideo, dokumentärfilm) och "spoken word". ABF i sin tur skulle erbjuda konst och hantverk (återbruk, sömnad, smyckestillverkning, design, styling, öppen ateljé), e-sport, kreativt skrivande (poesi, noveller, journalistik etc.), fotografering och teater. Ett gemensamt åtagande från studieförbunden är att arbeta med arrangörskap, ledarutbildning, föreningskunskap och validering av generella kompetenser. Med det senare avser parterna "kompetenser personer alltid har med sig, mjukare värden som arbetsmarknaden efterfrågar allt mer". Dessa exemplifieras med färdigheter att hantera information, lösa problem och samarbeta.

I avtalet redogörs för de ekonomiska åtaganden som parterna gör. ABF och SV medfinansierar verksamheten med 300 respektive 700 tkr per år, medan Kultur och fritidsnämnden beslutar löpande om årlig finansiering planerad att vara 2,7 mkr per år där 30% går till ABF och 70% går till SV. De kommunala medlemska täcka verksamhetens kostnad för medarbetare, köp av tjänster, hyra av lokaler och verksamhetsmedel.

I februari 2020 uppdrogs Mångkulturellt centrum att genomföra en kvalitativ utvärdering av verksamheten. Fjorton deltagare, tre verksamhetsutvecklare och en verksamhetsansvarig kontaktperson har intervjuats. Utvärderaren vill härmed passa på att tacka för de medverkandes engagemang för att möjliggöra denna utvärdering. Tack allihopa!

Syftet med föreliggande rapport är att undersöka hur väl de övergripande målen uppfyllts och diskutera hinder och möjligheter som framträder i materialet. Utifrån utvärderingsresultaten lämnas rekommendationer för det fortsatta arbetet med verksamheten.

Metod

De övergripande målen som parterna kommit överens om låter sig generellt inte mätas kvantitativt. Däremot lämpar de sig för en undersökning där deltagare och ledare kan diskutera hur väl verksamheten uppfyller dessa mål. Därför har halvstrukturerade intervjuer genomförts såväl i grupper om deltagare som enskilt, beroende på hur personalen har kunnat organisera tillfällena. Urvalet avseende deltagare utgörs därmed av de som verksamhetsutvecklarna lyckats engagera för uppgiften att bli intervjuad inom ramen för utvärderingen. Utvärderaren har använt tematiserade mallar som skiftat beroende på om det är deltagare eller ledare (personal) som intervjuats. De halvstrukturerade intervjuerna har öppnat upp för att intervjupersonerna har kunnat bidra med ytterligare teman och gruppintervjuerna inneburit att deltagarna har kunnat resonera med varandra och utvärderaren.

Hela arbetet har genomförts under de omständigheter som spridningen av

det nya coronaviruset har föranlett. Detta har fört med sig att de flesta intervjuer som rör SV:s verksamheter har genomförts i FreeZones lokaler som numera återfinns i Handen och som hållit öppet som vanligt. Intervjuerna som har rört ABF:s verksamheter har skett enskilt per telefon eller via digitalt mötesverktyg, då ABF:s personal arbetat på distans och inte haft någon verksamhet i FreeZones lokaler.

Intervjuerna har spelats in digitalt och transkriberats för utvärderarens stöd. Intervjuernas längd är mellan trettio minuter och en och en halv timma.

Nio unga män i åldrarna sexton till tjugofyra år samt fem unga kvinnor i åldrarna arton till tjuogoett år har deltagit i utvärderingen som deltagare eller unga ledare².

En kvinnlig och två manliga medarbetare i studieförbunden har intervjuats i sina roller som verksamhetsutvecklare och verksamhetsansvarig kontaktperson. Ett kompletterande telefonsamtal med ytterligare en kvinnlig verksamhetsutvecklare genomfördes i utvärderingsarbetets slutskede.

Verksamhetsrapporterna för åren 2018 och 2019 har bidragit, förutom med bakgrundsteckning, också med data kring de kvantitativa mål som denna utvärdering inte kan fånga.

Rapportens disposition bygger delvis på de övergripande målen. Det första avsnittet avhandlar målet om att FreeZone ska vara en trygg och spännande mötesplats för unga. Det andra avsnittet diskuterar målet om att utmana negativa krafter och skapa stolthet, värdighet och en positiv identitet utifrån vad personal och unga säger i intervjuerna. Det tredje avsnittet redogör för utvärderingens empiri om delaktighet, vägar till utbildning och arbete och arbetet med att göra verksamheten känd.

---

2. I utvärderingen benämns de deltagare som genomgått eller kommer att genomgå en ledarutbildning inom ramen för verksamheten "volontärer" eller "unga ledare". De som är anställda för att arbeta med verksamheten benämns "medarbetare", "personal" eller "ledare", även om de i ålder inte alltid skiljer sig så mycket från de "unga ledarna".

TRYGG OCH SPÄNNANDE MÖTESPLATS FÖR UNGA

De två första verksamhetsåren inhystes FreeZone i de lokaler som tidigare var Jordbros lokala grundskola, Jordbromalmsskolan. Skolan har varit nedlagd i snart ett decennium och rivning stundar i samband med omdaning av centrala Jordbro. När rivningen skall ske är oklart och sedan skolan stängdes har lokalerna fungerat som ett stort Kultur- och föreningshus. Här återfinns delar av kommunal kulturförvaltning, bibliotek samt tiotalet föreningar. Bland föreningarna märks både LeadOn och Vägen ut. LeadOn, som främst var inriktad på e-sport och ledarskap, höll till i en del av huset, medan Vägen ut, inriktad på musik, dans, film och ledarskap, höll till i en annan. När FreeZone etablerades hölls respektive verksamheter i utrymmen i anslutning till dessa föreningslokaler.

I verksamhetsrapporterna för de två första åren står att läsa att målet om att ha 225 unika cirkeldeltagare varje år uppnåddes (med råge) år två. Också målet om att ha 50 besökare per öppen dag uppnåddes samma år. Förklaringen till att målen inte uppnåddes första året uppges vara att det tog längre tid att bygga upp verksamheten än vad som var planerat, liksom att lokalerna inte fungerade fullt ut för verksamheterna. En diskussion förs i rapporten för 2019 om att fler skulle ha kunnat få ta del av verksamheten, men att den periodvis "fått stänga tidigare på grund av säkerhetsskäl". Det uppges också att "många ungdomar från Haninge kommun" har upplevt att det varit obehagligt att ta sig hem från Jordbro efter att ha deltagit i aktiviteter liksom ledare ska ha blivit utsatta för hotfulla situationer i Jordbro efter arbetstid. Periodvis tidigarelagd stängning till trots uppges målet om generösa öppettider ha nåtts båda åren. Målet om att verksamheten skulle vara tillgänglig för unga med fysiska funktionsnedsättningar har dock inte kunnat mötas då iordningställandet av lämpliga lokaler inte omfattat sådana åtgärder i tillräcklig utsträckning (Intern verksamhetsrapport 2018). Med anledning av rivningsplanerna har FreeZones hyreskontrakt sagts upp. Flytten tidigare lades ytterligare, då säkerhetsproblemen, enligt styrgruppen, tilltog.

I februari 2020 öppnade så verksamheten i de nya lokalerna i Handen. SV hyr lokalerna av en privat hyresvärd och stor möda har lagts på att iordningställa attraktiva lokaler. Här finns reception, tre inspelningsstudior, live-rum (där det ska gå att spela på "riktiga instrument" och inte endast spela in digitalt genererat ljud) en scen i anslutning till en större mötesplats/yta, film- och fotorum, e-sportrum, poesirum och en podcaststudio. Dessutom finns utrymmen för soffor, stor filmduk och plats för dansklasser. Strax efter invigningen kom spridningen av det nya coronaviruset att sätta nyetableringen på paus. Vid tiden för utvärderingen under våren 2020 höll SV verksamheten öppen, men det gjordes enligt ledarna inga utåtriktade aktiviteter för att nyrekrytera. E-sportrummet stod tomt, sänar som på en handfull datorer, men inga aktiviteter skedde på plats efter att ABF:s medarbetare beordrats att arbeta hemifrån. Personalen arbetade istället med att hitta digitala lösningar för att på distans erbjuda folkbildning. Det sak-

nades fysiska spår av övrig ABF-verksamhet som foto, konst och hantverk, teater och kreativt skrivande. Senare under våren publicerades FreeZones nya hemsida som däremot inbjudande visar upp hela den avtalade bredd som FreeZone har kapacitet för.

Trygg

Vad är då en trygg mötesplats? I samband med att styrgruppen introducerade utvärderaren till projektet, underströks att flytten från Jordbro främst var en trygghetsåtgärd och att verksamheten inte ska fungera som en fritidsgård. Samtliga ledare understryker att så heller inte är fallet – i lokalerna bedrivs riktad verksamhet. Vill besökarna ha studiotid måste den förbokas i ett digitalt system. Nya deltagare kommer in i verksamheten antingen genom att kontakta någon av ledarna eller följa med någon vän som tar med dem in. På så vis får ledarna möjlighet att introducera dem till lokaler, verksamheter och andra deltagare. I anslutning till entrén till lokalerna på plan tio, har en reception byggts där besökarna ska anmäla sig. Redan etablerade besökare släpps in efter att ha identifierats genom ett "öga" i dörren.

Den här ordningen är en som deltagarna uttrycker uppskattning över. De menar att tidigare kunde folk kliva in genom studiodörren och slå sig ner och uppföra sig "som om de vore på en fritidsgård". De här deltagarna tar arbetet i studion seriöst – de bokar tid, arbetar i tre timmar, innan eller efter kanske de sitter och pratar med varandra eller ledarna. Och när det gäller bokningar så tycker deltagarna att det är en bra struktur. Det finns en regel om att deltagarna inte får boka upp sig på för många pass åt gången för att inte blockera bokningsflödet. De intervjuade tycker att också det är bra och att reglerna följs – "alla vill att alla ska lyckas här".

Enligt ledarna för SV:s aktiviteter har de flesta deltagare från verksamheten i Jordbro "följt med" till Handen-lokalen. Också föreningen Vägen ut har sina verksamheter i lokalerna, fast under andra tider än de som ryms under FreeZone. De som deltagit i utvärderingen är alla eniga om att det "nya" FreeZone är så mycket bättre än det i Jordbrolokalerna, även om någon inledningsvis var emot att flytta på verksamheten. Här har de gott och plats, det är lätt att få studiotid och de berättar att det är så mycket fräschare än tidigare. Ledare uppger att det funnits en medvetenhet om vikten av att skapa en inbjudande design.

I intervjuerna har frågan om "problem med säkerhet" i Jordbro diskuterats. Ingen förde spontant fram att det fanns säkerhetsproblem, men i samband med att frågan lyftes, nämndes att det "försvunnit saker på grund av folk utifrån". I samband med att ungdomarna jämförde verksamheten över tid, nämnde en att det var mycket bättre att vara på den nya platsen, för tidigare kunde han "knappt lämna studion utan att bli visiterad av polisen". En annan lägger till att det också var nödvändigt att "kolla litet två gånger" i Jordbro, att det kunde vara människor där som han inte visste om han kunde lita på. Samtidigt menade de intervjuade att arbetet för ökad säkerhet i Jordbro främst vilade på övervakningskameror i centrum - "de hänger som taklampor". Deras analys var att de som säljer droger bara flyttat sig "några meter".

De flesta av de intervjuade deltagarna har sin bakgrund och pedagogiska skolning i föreningarna Vägen ut och LeadOn. Vägen ut, som inledde sin bana i Jordbro, har verksamheter runt om i Stockholmsområdet och håller studiecirkelverksamhet i samverkan med SV. Vägen ut skiljer sig från FreeZone bland annat i att föreningen också vänder sig till en något yngre målgrupp, en målgrupp som ledarna uttrycker stor omsorg om.

LeadOn grundades, bland andra, av den som idag är ansvarig för e-sport och brädspel i FreeZone. LeadOn beskrivs av honom som en ungdomsförening som försöker identifiera ungdomsledare som kan dra igång egen verksamhet med andra ungdomar. Föreningen hade samarbete med ABF, varför han rekryterades till FreeZone när avtalet om partnerskap slöts.

De intervjuade deltagarna i ABF:s verksamhet har inte uppfattat att de deltagit i FreeZone. De refererar istället oftast till LeadOn, och beskriver en trygg plats där de träffades och spelade tillsammans. Verksamhetsutvecklaren genomförde studiecirkel som utmynnade i arrangerandet av vad som beskrivs som Haninges största e-sportevent någonsin. De intervjuade beskriver sig alla, oavsett om de fungerat som volontärer eller som deltagare, som personer som mest sitter hemma. De hittade LeadOn som ett alternativ till hemmet genom en vän, ett syskon eller för att de träffade någon av ledarna på en fritidsgård.

I lokalen kunde de träffa andra med samma intressen, göra det de brinner för (spela dataspel) och samtidigt vara tillsammans. Vid tiden för utvärderingen var det dock bara en intervjuad som fortsatt besökte LeadOn, och ingen verksamhet bedrevs i FreeZones lokaler i Handen. Ledaren hade fortfarande kontakt med tidigare aktiva och såg det som möjligt att samla dem igen efter att covid-19-pandemin är över. Dock saknas numer den lämpliga tekniska utrustningen för spel, då de riktiga speldatorerna, enligt uppgift, står kvar i Jordbro då de hör till LeadOn. Verksamhetsutvecklaren konstaterar att de får anpassa de digitala spelen i FreeZones lokaler till de äldre fåtal maskiner som står där idag.

I både ABF:s och SV:s verksamheter beskriver deltagarna att de känner sig som en del av en familj eller som en "community". Det är vänskapligt, hjälpsamt, tryggt och de får vara sig själva. De hjälper varandra – alla vill att alla ska lyckas. Här saknas konkurrens och prestige, berättar de.

Ledarnas sätt att leda anses vara skälet till detta. De är förebilder – de har de egenskaper som deltagarna själva säger sig vilja ha. De uppges ha förmågan att se ungdomarna och samtidigt ge dem råd om hur det går att göra saker bättre en annan gång, om något inte gått bra. Det kan handla om något som har hänt i skolan lika väl som hur det fungerat i studion eller i ett spel.

Det råder inget tvivel om att de intervjuade deltagarna i verksamheterna känner sig trygga och sedda. Alla intervjuade har hittat nya vänner eller samarbeten. Ledarna är generellt inte mycket äldre än deltagarna – flera deltagare menar att ledarna förvisso är deras förebilder, men också deras vänner. Det slags trygghet de pratar om är att de får vara sig själva och att de vill varandra väl. Det är oklart om ABF:s deltagare upplever det mindre tryggt att delta i verksamheten när den flyttat. Intervjuerna indikerar att några av intervjupersonerna inte enkelt byter miljö. De av SV:s deltagare som inte följde med från Jordbro har inte

nåtts av denna utvärdering, så det är oklart varför de inte deltar. Den planerade rivningen kanske är främsta skälet till att Vägen ut inte längre har kvar sina lokaler i Jordbro, men det betyder att ingen musik- och filmproduktion finns kvar där idag. De säkerhetsproblem som styrgruppen motiverade flytten med framstår inte som om de varit särskilt otrygghetsskapande för deltagarna som deltog i utvärderingen. Dock är det oklart för utvärderaren vad dessa säkerhetsproblem bestod i, det är möjligt inte heller deltagarna tagit del av information om incidenter. För någon ung utgjordes otryggheten av polistrakasserier. Det är utifrån historiska erfarenheter oklart om det verkligen finns en politisk vilja att bedriva kulturverksamhet i samverkan med civilsamhället i just Jordbro (jfr Jordbro världsorkester et al 2018, Edström & Plisch 2005)

Spännande!

Att erbjuda många olika verksamheter för ungas kreativa utveckling under samma tak har varit en viktig utgångspunkt för FreeZone. Enligt branschorganisationen Studieförbunden är särskilt unga i åldersgruppen sexton till tjugonio år, mycket intresserade av att lära sig nytt och inte minst politik- och samhällsfrågor engagerar dessa (Studieförbunden 2017). Samma organisation uppger att en tredjedel av alla de studiecirklar som hålls i de tio studieförbundens regi sker inom musikområdet, vilket FreeZone är en spegling av (Studieförbunden 2019). Musik tycks vara den mest populära verksamheten under det gemensamma taket. En lycklig utveckling skulle vara, menar intervjuade ledare, att deltagarna provar på nya aktiviteter som är lättillgängliga för dem i samma lokaler. Att ungdomar kommit in via ABF:s verksamhet och testat SV:s, och vice versa, har inte varit så vanligt förekommande. Däremot berättar deltagare att de börjat med att spela in sin musik och sedan lärt sig litet om foto, film och redigering, när de velat släppa sin musik tillsammans med en musikvideo eller ett "omslag" till en låt. Andra exempel är när de har velat utveckla sina texter och tagit hjälp av den verksamhetsutvecklare som leder verksamheten i "Poesirummet". Rummet har utformats och färgsatts för att ge en harmonisk och kreativ känsla, berättar ledaren. Här kan de som vill också få möjlighet att lära sig att skriva CV eller att på annat vis utveckla sin kommunikation.

Ibland, berättar deltagare, gör de musik och texter tillsammans med ledarna. I berättelserna om detta lyfts att detta är extra betydelsefullt för deltagarna då ledarna själva är aktiva som artister. Det berättas också om hur etablerade artister kommer till FreeZone för att rekrytera statister till musikvideoproduktioner. När det gäller musikproduktionen så berättar deltagare hur de upptäcker, inspireras och testar nya stilar genom att möta, få hjälp och hjälpa andra som gör musik. Deltagarna berättar också hur de via FreeZone har uppträtt på Backlura-festivalen³ och på Ung08-festivalen⁴ på scenen i Kungsträdgården.

Inom ABF:s verksamheter har ledaren har skapat studiecirklar utifrån de olika momenten som följer skapandet av ett stort evenemang. Inledningsvis gavs en

---

3. Backlurafestivalen är en årlig festival i stadsdelen Backlura i Nynäshamn arrangerad av Nynäshamns kommun (Ung fritid) och Vägen ut.

4. Ung08-festivalen är Stockholms stads kulturförvaltnings årliga ungekulturfestival.

studiecirkel som verksamhetsutvecklaren beskriver som en "grundutbildning" varpå deltagarna delades in i mindre grupper för att genomgå studiecirkel för hur man drar elen, kopplar nätverken, organiserar, bemötande med mera. Den stora finalen var prova-på-dagen i idrottshallen med flera hundra besökare när det studiecirkeldeltagarna lärt sig omsattes i praktik.

En ung kvinna berättar att hon kommer till FreeZone för att lära sig mer om foto, film och redigering. Hon har ingen egen kamera, och inte heller FreeZone har någon vad hon känner till, men hon får låna ledarens privata. Hon förklarar att han "lärt upp" henne så att hon i sin tur ska kunna lära andra ungdomar. Hon håller för egen del på att öppna en Youtubekanal och samlar material för den. En ung man berättar att han förutom att sjunga, också tecknar litet när han är i lokalerna.

Enligt Studieförbundens årliga rapport om bildningstrender är data och IT bland de mest populära ämnen kring vilka cirklar skapas (Studieförbunden 2017). En utmaning, uppger ABF:s ledare, är att de övriga studiecirkel som förbundet erbjuder inom ramen för projektet är sådana som få i målgruppen efterfrågar eller känner till. Det blir därmed svårt att rekrytera deltagare till den bredd som projektet har föresatt sig att erbjuda. De intervjuade deltagarna känner inte till att det finns möjlighet att delta i konst- och konstnärverksamheter eller att spela teater. Den nyligen rekryterade verksamhetsutvecklaren för dessa aktiviteter, berättar att även om "hennes" aktiviteter inte tillgängliggörs i lokalerna idag, försöker de sprida information om att dessa studiecirkel finns via hemsidan och andra digitala plattformar. Att verksamheterna inte etableras i varandras fysiska närhet underlättar inte tillgängliggörandet av det "okända".

Både SV och ABF bedriver sina verksamheter i cirkelform. I SV:s fall tycks inte detta kommuniceras till deltagarna, enligt vad som kan utrönas från intervjuerna med dessa. Inte heller talar ledarna om folkbildning i intervjuerna. ABF:s verksamhetsutvecklare, däremot, beskriver sina verksamheter som folkbildande och som genomförda i cirkelform. Dock tycks också de intervjuade e-sportsdeltagarna sakna insikt om att de deltog i folkbildande verksamhet, medan en av volontärerna förstått det när han ville bilda ett lag i ett online-spel och ledaren föreslog att han skulle göra en studiecirkel för det.

Bakgrunden till SV:s underkommunikation kan möjligen stå att finna i det faktum att förbundet under många år bedrivit folkbildande hiphop-verksamhet inom ramen för sin satsning Unity. Här kunde lokala förbund söka medel för att bedriva studiecirkelverksamhet i socioekonomiskt marginaliserade områden där förbunden haft svårt att nå de boende med folkbildning. Med tiden fann aktörerna formerna för att genomföra folkbildning utan att rapporteringsformens kvantitativa krav blev allt för inkompatibel med verksamhetsformen, för att kunna rekvrirera statsbidrag. Unity som projekt pågick mellan 2009 och 2015. Trots att det var en extra satsning för att kompensera för att deltagarna inte själva kunde bekosta ledararvoden fick de flesta av de sjutton hiphopverksamheterna ekonomiska problem. Vägen ut var en av de SV-stödda föreningar som deltog i Unity (Föreningen för folkbildningsforskning 2017).

För att rekrytera fler deltagare till ABF:s aktiviteter har verksamhetsutvecklaren använt sina kontakter på kommunens fritidsgårdar där han tidigare arbetat

i många år. Han berättar att han och volontärer under projektets första ett och ett halvt år gjort fritidsgårdsbesök med aktiviteter och samtidigt försökt sprida kunskap om vad folkbildning är och fånga upp den lust att lära sig saker som inte alltid kommer till uttryck i skolan. Han beskriver hur han arbetat med detta och samtidigt försökt behålla intresset från dem som kom med i projektet från LeadOn. Det lyckades dock inte helt och någon uttrycker stor besvikelse över ledarens FreeZone-engagemang som den menar tog död på LeadOn.

Ledaren menar att ungdomar i Jordbro behöver den digitala skolning som verksamheten har kunnat erbjuda. När de arrangerade ett lokalt LAN⁵ kom inga spelare från andra delar av Haninge. Jordbro, resonerar ledaren, har för dåligt rykte för att ungdomar ska ta med sina dyra datorer dit. Det framstår som om flytten från Jordbro inte har gynnat lokal digital kompetensutveckling eller de tidigare hemmasittarna som därmed vänt hem igen.

Ambitionen att tillgängliggöra spännande verksamheter för en så bred målgrupp som Haningeungdom och unga från södra Storstockholm kan på många vis sägas ha fått genomslag. De intervjuade ger uttryck för att ha inspirerats av varandra och inte minst av ledarna med egna karriärer. En viss bredd på verksamheterna finns, men erbjudandena kan självklart utvecklas och FreeZone har haft såväl verksamhetsflytt som coronavirusets spridning och ekonomisk press emot sig. Verksamheterna är inte bara spännande, de framstår också som nödvändiga i de fall där unga riskerar att bli utan exempelvis grundläggande digital kunskap eller andra för många självklara verktyg som det svenska språket.

---

5. LAN en förkortning för Local Area Network, och syftar här på att flera datorer på samma fysiska plats kopplas upp för spel.

UTMANA NEGATIVA KRAFTER – VÄRDIGHET, STOLTHET OCH EN POSITIV IDENTITET

Jag tror personligen, när man kollar på en person hela tiden att de är kriminella, till slut man blir det. Alltså förstår du? Varenda gång jag går förbi centrum, du kan fråga alla i Jordbro, jag gör inte nåt, jack shit, du förstår, jag gör inte någonting, jag chillar bara i studion och spelar in musik. Ändå, varenda gång när jag går förbi centrum blir jag visiterad. För håret på mitt huvud. Förstår du?

I överenskommelsen om partnerskapet beskrivs inledningsvis vad som benämns som den samhällsutmaning partnerskapet vill påverka. Den sägs bestå i att många unga, särskilt i så kallat utsatta områden, lever i utanförskap. Parterna menar att ökad marginalisering och upplevelse av växande klyftor hotar samhällsgemenskapen. Tilliten minskar och utanförskapet sägs kunna förstärka tendenser till bristande delaktighet i samhällslivet och till att "det finns kriminalitet, framväxt av parallellsamhällen och extremistiska och våldsbejakande ideologier" (Haninge kommun 2017).

Mot detta, fortsätter man, ställs inkluderande strategier och IOP:t ska ses som en optimering av resurser där parterna når längre tillsammans än var och en för sig. Här lyfts särskilt möjligheten att arbeta med civilsamhällets aktörer som på så vis förväntas få en djupare förankring bland unga. Tanken är att detta i sin tur ska leda till ett återskapande av tillit till samhällets funktioner och till minskad känsla av utanförskap och ökad vilja till delaktighet (ibid).

Det bör noteras att den i avtalstexten uttryckta analysen av relationen mellan så kallat utanförskap och den definierade samhällsutmaningen är en allt för ensidig beskrivning av den mylla som det idéburna offentliga partnerskapet söker bidra till att förändra. Utanförskapet existerar inte utan relationen till innanförskapet. Många teorier om orsakerna till, och lösningarna på, den permanentade "nyfattigdomen" förs fram inom forskningen. Avindustrialisering och politiska beslut om avregleringar över hela Europa finns bland de faktorer som anses ligga bakom ett försvagat välfärdssamhälle och en ständig brist på arbetstillfällen (Sernhede & Söderman 2010). Ökade socioekonomiska skillnader (växande klyftor) och stigmatisering av somliga bostadsområden är faktiska, inte "upplevelser". Utvecklingen främliggör invånarna för varandra fast de bor i samma stad. Ett ökat fokus på rädslan för "den andre" som därmed aktiveras har skapat en "säkerhetsstat" (Bauman 2005). I dess namn blir inte lösningen att kompensera för bristande resurser och omsorg om de utsatta, utan ökad kontroll och övervakning. En viktig aspekt av utsattheten är därmed det etablerade samhällets bristande tillit till sina medborgare. Trots "folkbildningens renässans" i de större städernas mindre bemedlade bostadsområden, har ungas bemäktigande, det vill säga bland annat "delaktighet", ofta fortsatt bemötts med misstro och ibland setts som hotfull (Sernhede, León-Rosales & Söderman

2019). Ungdomarna i Jordbro har å andra sidan all anledning att fråga sig om kommunen litat på och vill inkludera dem, sett ur ett projekthistoriskt perspektiv (Jordbro världsorkester et al 2018).

På en verksamhetsnära nivå beskriver partnerskapet att överenskommelsen syftar till att låta civilsamhällesaktörer som redan har en stark förankring bland unga få en än större betydelse för dem. Kommunens resurser ger extra muskler för en mer långsiktig relation mellan studieförbunden och ungdomarna.

En tolkning av dessa skrivningar är att FreeZone i första hand är en relationsbyggande verksamhet. Ett förtroende ska återskapas mellan unga som har förlorat känslan av samhörighet med det etablerade samhället och de som representerar detsamma. Samtidigt lyfts i skrivningarna ambitioner om att rusta ungdomarna med verktyg och kunskap för att själva kunna påverka "sitt eget liv och samhället i positiv riktning" (Haninge kommun 2017). I MUCF:s Ung idag 2020-rapport noteras att unga "med utländsk bakgrund" ökar sitt deltagande i kulturaktiviteter på fritiden i högre grad än andra unga, som förvisso också ökat sitt deltagande på senare tid. Unga kvinnor är mer kulturaktiva än unga män. Tahvilzadeh et al. (2019) har också visat att folkbildningen, framför allt studieförbunden, är särskilt relevanta i marginaliserade stadsdelar. Inte minst för ungas kulturproduktion har förbundens sociala innovationer stor betydelse. Det är möjligt att satsningar likt partnerskapets har ökat ungas tillgång till kulturaktiviteter i socioekonomiskt marginaliserade områden så att det faktiskt börjar synas i den nationella ungdomsstatistiken.

Vilka är då de unga som tagit del av FreeZones verksamheter? Och kan FreeZone sägas ha bidragit till att påverka de svårigheter som beskrivs i avtalstexten?

De unga och deras erfarenheter av att negativa krafter motverkas

Fyra unga män i åldrarna sexton till tjugo år, berättar vid intervjun att de jobbar tillsammans med musik. De kommer från olika delar av södra Stockholm, bland annat Jordbro, och har träffats genom FreeZone. De betraktar sig numera som bästa vänner. När verksamheten fanns i Jordbro brukade de vara på FreeZone varje öppen dag, nu blir det litet mer sällan, eftersom de nu också har ordnat en annan studio – i Jordbro.

Den yngsta av dem slutade gå i skolan i sjätte klass, men de övriga har avslutat eller håller på att avsluta/komplettera sina gymnasieutbildningar. Programmen de läser är Estet musik, Barn- och fritid och Media. En artonåring berättar att han haft en tonårstid som förde honom till mycket "häng i centrum" och att han gjorde "många dumheter". Han hade varit en riktig "pluggnörd" när han kom till Sverige, men, berättar han, när han såg hur de andra eleverna i hans skola satt med fötterna på bänken tyckte han att han också kunde göra det. I hans födelseland hade föräldrarna offrat mycket för att han skulle få en bra skolgång och den skolan hade varit sträng och krävande. Idag, fortsätter han, har FreeZone blivit hans väg tillbaka till att ta hand om sitt liv. Hans mamma håller honom "stenhårt" och i karantäntider är detta den enda plats hon låter honom vistas på, utanför hemmet. Hon har även själv besökt lokalerna och har kontakt med ledarna.

En annan artonåring har sina äldre syskon "efter sig" – det tycker han är en utmaning. Också hans mamma är tydlig: Efter en något utsvävande tid har han fått lära sig att det inte finns något alternativ till att sköta sig. Hon lägger också på honom ansvaret att vara en bra förebild för sina yngre syskon.

De unga männen har hittat till FreeZone på litet olika vis. Någon deltog redan på den tiden ungdokumentationsverksamheten Lakeside⁶ bedrevs vid sjön Rudan. Andra har deltagit i föreningen Vägen ut. En av deltagarna "upptäcktes" som sångare av verksamhetsansvarig kontaktperson och den yngste "upptäcktes" som melodiskapare av sina nuvarande musikkollegor och togs in i gänget. Alla fyra är helt övertygade om att FreeZone har spelat roll för att några av dem själva inte hamnade alldeles fel i livet, och att FreeZone har betytt mycket positivt även för andra som de möter i verksamheten. Tjugoåringen berättar att han arbetat med sin musik varje dag i två år nu, för honom, betonar han, betyder det allt.

En 24-årig man berättar att han, uppvuxen i Jordbro, har varit med och "hängt" i Vägen ut sedan han var 15 år. Nu kommer han till FreeZone en gång i veckan för att få vara i sin "bubbla" och bara koppla bort allt annat än att vara i musik. I övrigt går han en hantverkarutbildning och spelar fotboll och beskriver sig som en öppen och positiv person som får andra att också bli glada. Han menar att verksamheten kan vara ett sätt att göra bättre val, men han har också sett att det gått åt fel håll för någon deltagare.

Fem unga kvinnor i åldrarna arton till tjugooett år berättar i intervjuerna om vad FreeZone betyder för dem och hur de hittade till verksamheten. Två av dem gör musik tillsammans, medan en tredje jobbar på egen hand ibland, och ibland med andra. En satsar seriöst på sin karriär och har precis registrerat sitt artistnamn.

Två av dem bor i Handen, en i Jordbro, två bor i andra kommuner söder om Stockholm. En vill bli arkitekt men är osäker på om hon kommer in i år då arbetsprovsmomentet är inställt. En annan har sökt en handelsutbildning på universitetet, men funderar på om hon kanske ska studera till läkare istället. En tredje berättar om litet olika utbildningsalternativ hon ser framför sig. Ytterligare en kompletterar sina gymnasiebetyg på distans nu då vuxenutbildningen har stängt lokalerna. För henne passar det bra, hon har i perioder under sin gymnasietid inte varit i skolan alls. Nästan alla har varit med i Vägen ut sedan lång tid, på tre olika platser och i olika slags verksamheter. De är på FreeZone så ofta de kan, för någon är det tre timmar varje vecka, medan en kanske bara missar en öppen dag. De intervjuade framstår som målmedvetna och tillhör kanske inte den grupp för vilken verksamheten kan vara skillnaden mellan en bra och en dålig framtid. Men de anser att FreeZone är en plats som behövs för alla, en plats där människor kan vara sig själva. De ser sin vänskap med andra deltagare som viktig och att en del av dessa behöver den här vänskapen snarare än "någon som

---

6. Kommunalt kulturhus för unga i åldrarna sexton till tjugofem år som öppnade år 2010 vid sjön Rudan i Handen. Fem år senare flyttade verksamheten på grund av besparingsbeslut "och för att komma närmare ungdomarna" till Jordbro. Verksamheten bytte i samråd med deltagarna namn till Porten. Utredningen av konsekvenser av en stängning av Porten föranledde kultur och fritidsförvaltningen att varna för allvarliga konsekvenser (Haninge kommun 2017-02-24).

skäller på dem". I förlängningen, hoppas de, kan sådana som kanske delar sin tid mellan det här och mindre bra saker, till slut låta FreeZone få övertaget. Den av dem som satsar hårdast på sin karriär menar att både deltagare och ledare menar allvar med arbetet här och att FreeZone kan vara avgörande, men bara om deltagaren själv satsar seriöst.

De fyra unga män som deltagit i ABF:s verksamheter och som blivit intervjuade för utvärderingen är i åldrarna tjugo till tjugooett år. Två av dem har fungerat som volontärledare. Den ena av volontärerna framhåller att det passade honom bra att ta på sig den uppgiften, för han hade just hoppat av sin Barn- och fritidsutbildning under tredje året. Han skulle slutföra sin utbildning kommande läsår, medan den andra tidigare volontären precis blivit pappa och skulle vilja utbilda sig till personbilmekaniker längre fram. De två andra gick vid tiden för intervjuerna gymnasial restaurang- respektive säljarutbildning. Några berättar om svårigheter under uppväxten och svårigheter med skolgången och att de helst sitter hemma och spelar datorspel. En uttrycker att han har svårt att fundera över vad han vill bli – han tror att han har större svårigheter med det än vad som är "normalt". Andra berättar om hur många av de nya vänner de fått i verksamheten, på samma vis som de själva, har suttit hemma och spelat eller har haft "dåligt umgänge". Såväl volontärer som deltagare menar sig ha haft glädje av att ha någonstans att vara tillsammans med andra. Dock anser några att mötesplatsen inte längre finns på samma vis eller uppfattar det som att de inte längre behövs där.

Även om förstås varje ung har sin egen speciella situation och är unik, så kan de intervjuade e-sportarna sägas vara del av den grupp som sällan tar del av aktiviteter eller stöd som såväl civilsamhälle som det offentliga ofta erbjuder (Finn et al 2015, Studieförbunden 2017). De tillhör inte i första hand den grupp som partnerskapet oroar sig för ska hemfalla åt kriminalitet, även om en intervjuad nämner ett konkret exempel på hur verksamheten blev ett alternativ till "dumheter" för en vän. Men de tillhör en grupp som på annat sätt riskerar att gå miste om känslan av att behövas, inflytande, utbildning, arbete och nätverk. Ungdomarna som intervjuats och som deltar i verksamheterna som SV tillhandahåller framstår som drivna och målmedvetna. Några har FreeZone som hobby åt vilken de ägnar sig seriöst. Andra satsar på musiken som karriär och FreeZone gör det möjligt. Det kanske främst är för den gruppen som Vägen ut och sedan FreeZone har spelat störst roll när det gäller att göra rätt val eller få verktyg att uttrycka sig. De unga kvinnorna refererar inte till verksamheten som "vägen ut" vilket några av männen gjorde under intervjun. Det måste sägas vara en *unik styrka hos FreeZone* att verksamheten är attraktiv för unga människor med olika bakgrunder och förutsättningar men med gemensamma intressen och drömmar. Flera vittnar också om att de upptäckt nya kulturella områden att intressera sig för. ABF:s verksamhet kanske än tydligare har hjälpt några över en tröskel som tidigare framstått som svår att ta sig över. Det finns också en ekonomisk aspekt när det gäller tillgängligheten. Verksamheterna kostar ingenting för ungdomarna, för det flesta skulle det ha varit uteslutet att få tillgång till relevant teknik och kunskap på annat vis.

Värdighet, stolthet och positiv identitet

Verksamheten gör skillnad och utmanar negativa krafter genom att skapa värdighet, stolthet och en positiv identitet genom att erbjuda goda förebilder och angelägna aktiviteter (Haninge kommun 2017:4).

De negativa krafter som här åsyftas tolkas som vad som tidigare i avtalet benämns som "kriminalitet, framväxt av parallellsamhällen och extremistiska och våldsbejakande ideologier" (ibid:1).

I intervjuer med ledarna vid FreeZone tycks det övergripande (och ganska abstrakta) målet om att erbjuda goda förebilder för att skapa värdighet, stolthet och en positiv identitet, vara en självklar ambition. När deltagarna svarade på frågor om vad en förebild är, och hur den ska vara, lyftes nästan genomgående ledarna på FreeZone som deras förebilder. Detta oavsett om deltagarna var aktiva i SV:s eller ABF:s verksamheter. De kunde förstås ha andra förebilder i utanför FreeZone, äldre syskon eller "kändisar", men i deras svar framstod det ofta som om de utgick ifrån att det förebildliga var en del av idén med verksamheterna.

Deras förebilder var sådana som "alltid vill ta fram det bästa hos en" eller "varm och inbjudande". De visar att "fast man är artist måste man inte ändra attityd och se ned på folk. Att vara så genuin som möjligt – det är också en förebild". De menar att de lär sig av hur ledarna är mot dem själva och blir själva så mot de som kommer nya till verksamheten. Några unga männen lyfter sin förebild i verksamheten, och en av vännerna förklarar:

Han är ett levande bevis på att bara för att man är född i ett dåligt område behöver man inte bli som sitt umgänge. Han har haft de där fett dåliga åren som man kan få som ungdom. Du vet femton, sextonårsålder, man börjar vara vilse, han har varit där man har släppt vänner som har gått en dålig väg.../ Han har flyttat hemifrån, han har en flickvän. De bor tillsammans – bara sådana där grejer, liksom det är saker vi vill. Det är något man drömmer om. Flytta ut hemifrån, med en flickvän, den rätta liksom, vi ser upp till det. Det är bara att han jobbar här. Alltså hans privata liv... Det är det vi kollar och ser upp till!

Ledarna lägger möda på att skapa återväxt bland unga ledare och har oftast själva skolats av sina förebilder i en pedagogik som de nu själva praktiserar. En ledare uttrycker till och med att det indirekta målet med FreeZone är att skapa unga ledare.

På frågan om hur de vet vilka de vill ska bli nästa generation ledare berättar en av dem att hon lyssnar efter hur unga pratar, vilka värderingar de uttrycker och hur "deras moral ser ut". Hon undersöker litet vad de gör på fritiden annars - "vad händer när du går på fest?". Hon framhåller att hon utgår mycket från känslan hon får för personer. Dessutom, påpekar hon, är de ju ofta flera om att göra överväganden, så urvalet är en kollektiv process. När några ledarämnen är

identifierade hålls cirkelledarutbildning: "Det är som vårt familymöte – vi bjuder på pizza".

Bland de som intervjuades i SV:s verksamheter fanns unga som hade fått frågan om de ville bli ledare. De berättade att de ännu inte gått några regelrätta ledarutbildningar, men visste att de var påtänkta för detta, och verkade uppskatta att de fått frågan. Andra var inte intresserade, trodde sig inte ha tålamodet eller rätt temperament. Inför intervjuerna var det oklart för utvärderaren vilka som var blivande ledare och fler än de som blivit tillfrågade visade sig tycka att det skulle vara roligt att leda.

Det finns alltså i verksamheten en stark medvetenhet om ledarskapets betydelse och deltagare och ledare reflekterar med självklarhet kring detta. Hänger då ungas känsla av värdighet, stolthet och positiv identitet samman med hur ledarskapet och verksamheterna praktiseras?

/utbildningen av unga ledare/ blir ett mervärde ser jag det som. Sedan är det att kunna påverka ungdomar att se sitt eget värde. I ett samhälle där de kanske inte känner sig delaktiga. Och jag pratar om dem som du såg på videon⁷ nyss. Många av dem är ju hemmasittare. Många av dem har slutat skolan i förtid eller inte gått ut med fullständiga betyg. Men sedan finns en vilja att betyda något, tror jag också, och sedan kunna lyckas göra något så stort. Det blir något som personen växer i och det är oerhört viktigt att kunna betyda något tror jag.

Ledaren lägger till att det betyder mycket för deltagarna att det satsas resurser på dem, de som annars inte ser någon mening med livet.

SV:s ledare är inne på samma spår. Ungdomarna stärks när de får känna känslan av att ha gjort något själva. Det visar på "vikten av att jobba hårt med något du kan visa upp" menar en av dem. Han konstaterar att trots att pandemin härjar kommer de till FreeZone – han ser att deras identitet till stora delar bygger på att de är här.

Återspeglas dessa bilder från ledarnas sida i hur deltagare och unga ledare pratar om sin egen utveckling i verksamheterna? I intervjuerna med ungdomarna fördes samtal om vad de lärt sig, vad de ser hos ledarna som de själva traderar och vad de försöker skapa när de är i verksamheterna. Deras utsagor skiftar mellan mycket konkreta erfarenheter av ny kunskap, inspiration och positiv energi och de känslor av tillit och trygghet som de tillsammans skapar på platsen. De unga ledarna har fått frågor om varför de är bra ledare.

En av ABF:s unga ledare berättar att han är bra på att ta hand om barn så att alla känner sig delaktiga och samtidigt har roligt. Han är bra på att "connecta" med dem och är medveten om att han är förebild för dem. En annan ledare tyckte att han lärde sig hur man tar hand om ungdomar "på bästa sätt" och lade ner mycket tid på att vara i lokalen "varje dag". Efter en tid, berättar han, frågade han om han inte kunde få en liten ersättning eftersom han var där så ofta och hans ledare lovade att han skulle undersöka den saken. Med viss bitterhet noterar han idag att detta aldrig kom på tal igen. En av deltagarna i verksamheten

7. Under intervjun får utvärderaren se en video från det stora s-sporteventet som deltagarna genomförde.

tyckte å sin sida att det nästan var som ett riktigt arbete att få ansvar för att arrangera saker. I hans fall var det andra som talade om för honom att han utförde "gratisarbete". Men han vet inte längre om han behövs i den nya verksamheten – kommer de att fråga efter hans hjälp? Han tycker det är roligt med den nya lokalen och han skulle gärna vilja lära ut racing-spel till riktiga nybörjare.

En av deltagarna säger att FreeZone har stöttat för att skapa självkänsla. Att "man är väl som en förebild för sig själv, man kanske har en bild av vad man vill vara och vad man vill göra" och att stödet i verksamheten har utvecklat det. Det tycks som om även den mest självständiga och målmedvetna upplever att det finns mycket att hämta i verksamheten. Andra beskriver en mer kontrastrik resa från att ha haft sina förebilder "i centrum" till att nu se upp till artister.

Det ömsesidiga beroendet av varandra uttrycks av en deltagare, som för utvärderaren presenterades som en mycket ansvarstagande ung man som alltid ställer upp och hjälper till. Han refererar själv till den egenskapen som en del i hans lust att vara med och leda och återvänder till "familjetemat" när han beskriver varför. Han menar att det handlar om att de har tillit till varandra och att när han hade problem i sitt liv så kunde han komma till FreeZone och berätta. De har aldrig dålig stämning "det är bara glädje, kärlek och så vidare".

En annan ung man refererar till en ledare och uppmanar till att se hur hon jobbar med ungdomar och musik – så vill han arbeta! "Jag vill hjälpa folk att jobba med musik. Det är drömmar! I själva musikgrejer – it adds to it att vara ledare"

De intervjuade tar inte i någon större utsträckning upp eller reflekterar över sin personliga utveckling i de termer som lyfts fram i de övergripande målen. Helt klart är dock att talet om ledarskap lockar fram sådana reflektioner.

En ledare menar att för många är att vara på FreeZone ungdomarnas identitet. Han tror inte de har så mycket annat att göra, så om de skulle stänga ner (tillfälligt på grund av coronavirusets spridning) är risken att det blir svårt att fånga upp dem igen. Det säger han utifrån tidigare erfarenheter inom Vägen ut där han länge varit ledare. Det går att konstatera att nedstängningen tyvärr redan drabbat ABF:s verksamhet, men ledaren där har ett visst hopp om att kunna fånga upp deltagarna igen framöver.

Även om de intervjuade inte uttrycker sig i termer av värdighet, stolthet och positiv identitet så reflekterar de över sin utveckling i samtal om ledarskap och förebilder. Att "se upp till" sina ledare är en självklarhet, i FreeZones fall betyder det att "det kan gå" även om drömmarna inte är märkvärdigare än att vilja hitta någon att älska och att flytta ihop med. Men också drömmar om en musikkariär framstår realistiska tack vare deras förebilder. Ledarna ser hur det betyder mycket för ungdomarna att det satsas resurser på dem och det framgår av intervjuerna att oavsett "nivå" har de alla hämtat något för sin personliga utveckling i verksamheten. Hiphop-kultur sägs ha en folkbildande, ömsesidig och gemenskapande kvalitet (Sernhede & Söderman 2010). Detta bekräftas väl av de som intervjuats i den verksamheten. De intervjuade e-sportarna har på samma sätt fått erfara att "de kan" – unga som inte är vana att bli godkända har genomfört stora saker tillsammans.

DELAKTIGHET, ARBETE, UTBILDNING OCH SPRIDNING

Bland de övergripande målen för partnerskapet finns det som stipulerar att verksamheten ska bygga på ungas engagemang, delaktighet och inflytande. Ytterligare ett mål är att det ska erbjuda vägar till arbete, sysselsättning och utbildning, liksom att den ska vara väl känd bland unga i Haninge och i södra Storstockholm.

De intervjuade tycker att de har fått vara med och påverka verksamhetens utformning i hög grad. Det faktum att utbudet av verksamheter är fördelat mellan parterna i avtalet, tycks inte påverka deras känsla av delaktighet. När de höll till i Jordbro uttryckte de önskemål om fler studios och aktiviteter och ser idag att det har blivit verklighet i de nya lokalerna. Men också hur själva aktiviteterna utformas kan var flexibelt, som att "förra veckan ville tjejerna göra en tjejlåt, då gjorde vi det!".

Den brist på inflytande som uttryckts i intervjuerna har handlat om att volontärer har förväntats vara på plats i hög utsträckning utan ersättning. En ung ledare berättar om krav på närvaro som möjligen handlar om att deltagarna inte förstått att de ingått i en studiecirkel. Han förklarar varför han tror att verksamheten i Jordbro förlorade deltagare.

Ung ledare: Alltså från början, när allihopa startade och var på LeadOn var vi kanske tio, tolv stycken. Sedan så ba', alla slutade. Det var ingen som orkade längre.

Intervjuare: Men vad var det som de inte orkade?

Ung ledare: Det var mycket så här att vi var tvungna att åka dit, och var du inte där så riskerade du att bli borttagen. För inaktivitet. Där tror jag vi förlorade mest folk.

Hur folkbildningsmodellen fungerar kan vara svårt att kommunicera, vilket bör beaktas. Från förbundets sida är det viktigt att registrera deltagande och hålla sig till cirkelformen, något som kan framstå som främmande för deltagarna. Någon har uttryckt irritation över att ledaren bara pratar om andra saker än själva verksamheten – e-sportandet. Ledaren själv berättar att den har lagt mycket energi på att berätta om vad folkbildning är försöka sprida den brett för att han verkligen tror på den. När skolorna inte lyckas fånga elevernas intresse kan folkbildningen träda in och ge dem en mer lustfylld upplevelse för att lärandet bygger på just viljan att lära sig något.

I ett sådant sammanhang passar exempelvis ledaren för poesiverksamheten på att rusta deltagarna med ett språk som andra lyssnar till:

Orsaken att jag är här att jag vill ge en röst till ungdomar som vanligtvis hamnar i skymundan. Jag tror mycket på den kraften att kunna föra sig retoriskt, komma ut med sitt budskap. Om jag lär dem hur man skildrar sin

vardag bättre och pratar språket som folk i innerstan pratar då tror jag den kommunikationen kommer att bli mycket slagkraftig. Om du ger rösten till en ungdom som vet hur saker fungerar, som har det i sin vardag, att ge dem det verktyget tror jag att det är oövervinnerligt.

Har verksamheterna gett vägar eller inspiration till utbildning? I några fall nämner deltagare utbildningar som de vill ta del av eller som de har sökt och som har direkt koppling till verksamheterna. Det kan handla om att någon vill gå en producentkurs eller en eftergymnasial musikutbildning. Det har också förekommit att någon praktikplats förmedlats. När det gäller arbete och sysselsättning finns några konkreta exempel på att FreeZone är en plattform att komma vidare ifrån. Både inom musiken men också som ledare. Deltagarna menar att de fått möjlighet att synas på scener eller fått vara med i videoproduktioner, även om de ännu så länge inte fått betalt för sina insatser. Som praktikplats menar flera att FreeZone är "den bästa platsen" och de ger exempel också på unga ledare som fått jobb i Vägen ut, efter att ha ledarutbildats där eller genom någon av ledarna på FreeZone. ABF:s e-sportledare berättar att de ungdomsledare som utbildats inom ramen för hans verksamhet, innan FreeZone startade, har fått jobb som fritidsledare men också inom andra branscher. Genom åren har det blivit mer än tjugo anställningar där han varit referent. Arbetsgivarna är förtjusta över att ungdomarna har ledarutbildningar på sina CV:n, menar ledarna. Det är möjligt att FreeZone har haft för mycket störningar och därmed för kort tid på sig att satsa särskilt hårt på detta övergripande mål. Det är inte heller klart i skrivningarna på vilket vis, givet förutsättningarna, detta skulle göras.

Verksamheten ska också vara väl känd bland unga i Haninge och i södra Storstockholm. ABF:s verksamhet i FreeZone var initialt främst kopplad till LeadOn som i sin tur fanns i Jordbro. SV:s verksamhet var kopplad till Vägen ut som har funnits i flera kommuner och är känt bland många. Verksamhetsutvecklarna lade därför den första tiden mycket möda på att besöka alla Haninges fritidsgårdar för att göra folkbildningens möjligheter och FreeZone känt. ABF:s verksamhetsutvecklare berättar att han arbetet i tio år på fritidsgårdar i kommunen och har bra nätverk för att bedriva folkbildning där SV:s ledare stod vid tiden för utvärderingen inför att börja bedriva en mer aktiv rekrytering i form av att sätta upp lappar om verksamheten. Här lyfts att det är en resursfråga hur marknadsföringen kan bedrivas. Att lägga tid på uppsökande verksamhet vägs mot tiden som läggs på att hålla studiecirkel. I FreeZone tycks balansgången inte alltid vara enkel. Deltagarna i SV:s aktiviteter har generellt lättare att röra sig mellan stadsdelarna och SV har alla förutsättningar att hitta deltagare från ett större upptagningsområde. ABF:s deltagare hittills är mer beroende av att verksamheterna är lättillgängliga, något som visat sig när verksamhet med brädspel och tygmålning bedrevs på en mötesplats för personer med psykisk ohälsa i Handen. Verksamheten upphörde när nya FreeZone öppnade.

FreeZones utgångspunkt i delaktighet och ambitioner om att skapa vägar till arbete, sysselsättning och utbildning har sammanfattningsvis givit varierad utdelning. De intervjuade deltagarna tycker till övervägande del att de har varit mycket delaktiga i utformningen av verksamheten. Det finns dock de som ut-

tryckt besvikelse över hur FreeZone utvecklats, de deltog generellt inte längre i någon verksamhet. Här har flytten av verksamheten troligen haft en avgörande betydelse.

Att skapa vägar till arbete och utbildning har inte varit projektets styrka, något som inte heller kan förväntas av verksamheten sett utifrån dess förutsättningar. Att sprida kunskap om att verksamheten finns och att rekrytera deltagare, är en uppgift som återstår efter att spridningen av det nya coronaviruset satt stopp för nystarten. De två studieförbunden har dock redan arbetat uppsökande med denna uppgift. När de arrangerat event har dessa genomförts på scener till vilka allmänheten har tillgång.

SLUTORD OCH FRAMÅT

Utvärderingen har visat på att de övergripande målen till största delar uppnås. De intervjuade deltagarna och ledarna är nöjda med verksamheterna och förstår den som en personligt och kunskapsmässigt utvecklande frizon. Däremot kan den här utvärderingen inte säga något om den grupp deltagare som inte följde med musikverksamheten i samband med flytten. Kan de fångas upp igen? Det finns utvecklingsområden – ett är att "få ihop" ABF:s och SV:s verksamheter så att deltagarna kan få ännu bättre tillgång till verksamhetens sammantagna erbjudanden. Ett annat är att avväga insatser för rekrytering av nya deltagare och för att hålla i verksamheter. Detta särskilt som verksamheterna bygger på folkbildningens modell där cirkeln är central. Det kräver kontinuitet hos målgruppen, och det kanske inte alltid står till buds. Även om Kultur och fritidsnämndens stöd har skapat just större uthållighet med den årliga finansieringen för personal och hyra, har verksamheten drabbats av störningar som blivit kostsamma. Följande rekommendationer/frågor följer med utvärderingen av FreeZone, som därmed avslutas.

- ◆ FreeZone rymmer unika resurser – ett pedagogiskt koncept som traderas lokalt, kompetent och välförankrad personal, välförankrade studieförbund, efterfrågad och engagerande verksamhet. Förvalta om det är tillit som söks!

- ◆ Överge inte Jordbro! Många bor där, de vågar komma till lokala aktiviteter. Ska andra igen få bestämma att Jordbro är för farligt? Går det att göra något åt osäkerhet? En ensidig analys av förhållandena där de unga som utsätts för exkludering ("har förlorat tillit") förstås som om de vore ovilliga att delta i samhällslivet, antyder att det saknas kunskap om och insikt i målgruppens förhållanden.

- ◆ Kanske måste inte alla "hemmasittarna" vara under samma tak som mer utåtriktade deltagare som gärna reser tvärs över staden? Det är en sårbar grupp på många vis, kan den få ha alternativ "nära"?

- ◆ Studieförbundens modell för rekvisering av statsbidrag kan fortfarande utgöra hinder för delar av målgruppen. Kan mer göras för att minska ekonomisk press så att unga får bättre och kontinuerligare stöd för sin utveckling?

REFERENSER

KOMMUNALA OCH INTERNA DOKUMENT

Intern verksamhetsrapport 2019-12-13 *FreeZone – i Haninge, rapport från andra året 2019* (information om upphov saknas)

Intern verksamhetsrapport 2018 *FreeZone – ungekulturverksamhet i Haninge, rapport från första året 2018–2019*. (information om datum och upphov saknas)

Haninge kommun 2017-02-24 *Konsekvensanalys avseende stängning av verksamheten vid Porten-Ungkulturhuset i Haninge*. Hämtad 27 maj 2020 <http://haninge.vansterpartiet.se/files/2017/05/konsekvensanalys-ned%C3%A4ggning-porten.pdf>

[Kulturpolitiskt program för Haninge kommun 2015-2025](#)

Haninge kommun 2015 *Kulturpolitiskt program för Haninge kommun 2015-2025*. Hämtad 8 juni 2020 <https://www.haninge.se/globalassets/globala-katalogen/styrdokument/regler-och-styrande-dokument/uppleva-och-gora/kulturpolitiskt-program.pdf>

ÖVRIGA REFERENSER

Bauman, Zygmunt 2005 *Europa: ett oavslutat äventyr*. Göteborg: Daidalos.

Edström, Nina och Emil Plisch 2005 *En känsla av delaktighet. En studie av underifrånperspektivet i Storstadssatsningen*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.

Finn, Bengt, Cecilia Ingard & Karin Jöreskog 2015. *Utvärdering av projektet Hikikomori*. Regionförbundet Uppsala län FoU-rapport 2015:3. Hämtad 28 juni 2020 <https://www.region uppsala.se/Global/HOH/FOU/FoU-5%20webb/Rapporter/20153%20Finn%20B%20Ingard%20C%20Utv%C3%A4rdering%20av%20projektet%20Hikikomori.pdf>

Föreningen för folkbildningsforskning 2017 *Folkbildning & Forskning. Årsbok 2017*. Stockholm: Föreningen för folkbildningsforskning.

Jordbro Världsorkester, Blå vägen och Statens konstråd 2018. *Konst händer i Jordbro. Slutrapport*. Hämtad 2 juni 2020 <http://www.jordbrovarldsorkester.se/wp-content/uploads/2018/01/Slutrapport-Konst-Hander-Jordbro..pdf>

Myndigheten för ungdoms och civilsamhällesfrågor 2020: *Ung idag 2020 Ungas rätt till en meningsfull fritid – tillgång, trygghet och hinder*.

Hämtad 23 maj 2020 https://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/ungidag_2020_-_ungas_ratt_till_en_meningsfull_fritid.pdf

Sernhede, Ove; René León Rosales & Johan Söderman 2019 *När betongen rätar sin rygg. Ortenrörelsen och folkbildningens renässans*. Göteborg: Daidalos.

Sernhede, Ove & Johan Söderman 2010 *Planet Hiphop. Om hiphop som folkbildning och social mobilisering*. Malmö: Liber AB.

Thavilzadeh, Nazem 2019 *Folkbildning i marginaliserade stadsdelar Förankrad, invävd och trevande*. Stockholm: Folkbildningsrådet.

Studieförbunden 2019 *Basen i svenskt musikliv*. Stockholm: Studieförbunden.

Hämtad 28 maj 2020 https://studieforbunden.se/app/uploads/2019/02/Studieforbunden_musikrapport_webb_2-1.p

Studieförbunden 2017. *Studieförbunden, de unga, arbetsmarknaden och framtiden*. Stockholm: Studieförbunden. Hämtad 22 maj 2020. <https://studieforbunden.se/rapporter/studieforbunden-de-unga-arbetsmarknaden-och-framtiden/goda-exempel-fran-studieforbundens-verksamheter-2/>

